

Effektrapport verksamhetsåret 2019

Innehåll

Effektrapport verksamhetsåret 2019	1
Vad är Svenska Afghanistankommitténs effektrapport?	3
1. Vad vill Svenska Afghanistankommittén uppnå?	5
2. I vilket organisatoriskt sammanhang verkar SAK?	7
3. Vilka strategier använder SAK för att uppnå sina mål?	9
4. Vilken kapacitet har SAK för att uppnå sina mål?	11
5. Hur säkerställs resultaten av SAKs arbete?	13
6. Vad har SAK åstadkommit? Resultat och effekter åren 2014 - 17	16
6.1 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom hälsa	16
6.2 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom utbildning	18
6.3 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom säker försörjning på landsbygden	20
6.4 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom inflytande och deltagande	21
6.5 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom offentligt och politiskt engagemang ..	22
7. Vad har SAK åstadkommit? Verksamhetsåret 2019	25
7.1 Summering Mål 1: Bättre hälsa - Minskad undernäring och förbättrad hälsa bland SAKs målgrupper	25
7.2 Summering Mål 2: Bättre skola - Samtliga barn i de samhällen där SAK arbetar ska kunna förbättra sina kunskapsresultat	27

7.3 Summering Mål 3: Lokal samhällsutveckling - Människor på landsbygden ska vara en del av sin egen och den lokala utvecklingen, vilket förbättrar försörjningsmöjligheterna och skapar trygghet i svåra situationer.....	28
7.4 Summering Mål 4: Folkligt och politiskt engagemang - Stärkt folkligt och politiskt engagemang för människorna i Afghanistan.	30
7.5 Summering Mål 5: Trovärdighet och hållbarhet - SAK ska bli en än mer trovärdig och hållbar organisation där personal och målgrupper arbetar tillsammans för att utföra sitt uppdrag.	31

Vad är Svenska Afghankommitténs effektrapport?

Svenska Afghankommittén, SAK, är medlem av [Giva Sverige](#). Liksom övriga medlemmar har SAK förbundit sig att följa *Giva Sveriges kvalitetskod*. Koden syftar till att stärka professionalitet, styrning, ledning och kontroll hos medlemsorganisationerna och uppdaterades senast av Giva Sverige i juni 2020. Hur organisationen uppfyller kraven granskas vartannat år av auktoriserad revisor.

Ett av kraven i koden är att varje medlemsorganisation årligen ska upprätta en så kallad *effektrapport*. Syftet med effektrapporten är att för givare, allmänhet och andra intressenter på ett tydligt och tillgängligt sätt beskriva uppnådd effekt eller nytta respektive organisation gör.

SAK följer den mall för effektrapportering som beslutades av [Giva Sverige](#) 2013. Under 2020 antogs nya riktlinjer vilka SAK avser följa från 1 januari 2021. Innehållet i SAKs rapport bygger på den verksamhetsrapportering som görs årligen i [SAKs verksamhetsberättelse och årsredovisning](#). Det innebär att denna effektrapport, som sammanställs och publiceras 2020, avser verksamheten fram till slutet av 2019. Rapporten enda avgränsning är att den inte tar upp effekter av interna målsättningar, till exempel organisationsutveckling och motsvarande. Detta eftersom dessa interna mål endast indirekt bidrar till effekter i det programmatiska arbetet.

Svenska Afghankommittén bedriver ett omfattande arbete inom flera samhällssektorer i Afghanistan, bland annat hälsovård, skolor, rehabilitering, kapacitetsutveckling och påverkansarbete. Under 2019 registrerade SAK fler än 1,6 miljoner patientbesök inom hälsovården. Antalet elever i SAKs skolor var 94 000. Det är fler än antalet elever i Göteborg, Malmö och Uppsala kommuner tillsammans samma år. SAK omsatte 2019 över 320 miljoner kronor och hade nästa 5800 anställda. *Effekterna* av ett arbete av den omfattningen inte är enkla att beskriva – hur skulle någon beskriva effekterna av grundskolorna i Göteborg, Malmö och Uppsala? Hur skulle skolornas effekt beskrivas i termer av demokratisk, ekonomisk och social utveckling?

Med det sagt; I denna effektrapport strävar SAK efter att översiktligt beskriva en komplex och stor organisation med dess arbete, resurser, metoder, mål och resultat.

Effektrapporten är också avsedd som en lämplig ingång för den som vill veta mer om SAKs arbete och själv vill läsa vidare i styrdokument och rapporter. Genomgående i rapporten refereras till andra dokument direkt genom länkar.

Öppenhet och ansvar – dialog om planer och resultat

SAK bedriver rättighetsbaserat arbete. Med det följer höga krav på öppenhet och ansvarstagande. Interna regelverk räcker inte för att säkra att regler följs.

Förtroendet hos målgrupper, anställda, myndigheter, medlemmar och givare är en grund som SAK inte kan vara utan. Det är deras tid, engagemang och medel som gör förändring möjlig. Det förtroendet kan byggas genom lyhördhet, god information, öppna processer och ansvarstagande för den påverkan SAKs arbete har på människors liv. Organisationen strävar därför alltid efter att visa hur resurser används och vilka resultat som nås. Kravet på redovisning i en effektrapport stämmer därför väl med SAKs kärnvärden, så som dessa uttrycks i organisationens [policy](#):

Lyhördhet: Vi arbetar tillsammans med målgrupper för att möta deras behov och legitima krav i ett respektfullt samarbete med tonvikt på lokalt ägarskap.

Opartiskhet: Vi tar inte ställning i konflikter och är opartiska när det gäller sociala, etniska och partipolitiska intressen, och värnar samtidigt vår skyldighet att vara inkluderande och icke-diskriminerande

Jämlikhet: Vi främjar lika möjligheter och underlättar lika tillgång till resurser för alla medborgare, inklusive kvinnor, flickor, pojkar och människor med funktionsnedsättning

Social rättvisa: Vi strävar efter att vara rättvisa mot alla vi arbetar med. Samtidigt som SAK arbetar med att tillförsäkra alla människor deras rättigheter, erkänns också att kön, individuell förmåga och identitet ger upphov till olika behov och intressen

Integritet: Vi är trogna vårt uppdrag, är ärliga och öppna i allt vad vi gör och säger, upprätthåller en anda av öppenhet och gemenskap med intressenter, och är alltid beredda på att stå till svars för våra handlingar

Om du har synpunkter på denna effektrapport eller frågor om våra planer, resultat eller dokument - kontakta oss. Skicka ett e-mail till info@sak.se eller ring 08 – 545 818 40.

Svenska Afghankommitténs Effektrapport fastställs 2020-09-22

Bengt Ekman

Tf Generalsekreterare

Svenska Afghankommittén

Org nr 802010-4850

1. Vad vill Svenska Afghanistankommittén uppnå?

Ytterst är SAKs syften formulerade i första paragrafen i [stadgarna](#):

- a) *att stödja Afghanistans nationella självständighet,*
- b) *att bedriva utvecklingssamarbete i Afghanistan för att främja demokratisk, ekonomisk och social utveckling i landet,*
- c) *att bedriva insamlingsverksamhet för att erhålla medel till SAK:s biståndsverksamhet,*
- d) *att sprida kunskap om förhållandena i Afghanistan och om SAKs biståndsverksamhet, samt bilda opinion för att därigenom främja solidariteten med dess folk.*

Av de fyra syften som beskrivs ovan kan insamlingsarbetet och kunskapsspridning betraktas som medel för att göra utvecklingssamarbete möjligt, och med detta nå närmare målen demokratisk, ekonomisk och social utveckling. Syftet att stödja Afghanistans nationella självständighet ska ses i ljuset av den afghanska befolkningens erfarenheter under lång tid, då man upplevt både ockupation av utländska makter, liksom inre konflikter som måste förstås i ett regionalt sammanhang. Utan ekonomisk och social utveckling är inte nationell självständighet och oberoende trolig, inte heller demokratisk utveckling eller ökad respekt för mänskliga rättigheter.

SAK konkretiserar målen om demokratisk, ekonomisk och social utveckling i Afghanistan, och hur organisationen ska arbeta för att nå dessa mål, i fyraåriga strategiska planer. År 2019 var det andra året i den innevarande strategiska planen. I den [Strategiska Planen för 2018-2021](#) har SAK formulerat fyra övergripande utvecklingsmål:

- a) *Landsbygdssamhällen med ekonomisk och social rättvisa*
- b) *Fullt deltagande av kvinnor i det afghanska samhället*
- c) *Fullständig integrering av människor med funktionsnedsättning i samhället*
- d) *Alla barn i Afghanistan ges möjlighet att nå sin fulla potential*

Mot bakgrund av verkligheten i dagens Afghanistan ligger ett uppfyllande av dessa mål i en avlägsen framtid. Men utvecklingsmålen ger riktning åt arbetet på lång sikt och formulerar de viktigaste förändringarna som SAK vill bidra till. Denna konsekvens och stabilitet är nödvändig, inte minst med tanke på att yttre omständigheter såsom finansiering, politiska beslut eller säkerhetssituationen kan förändras snabbt.

För vilka arbetar SAK?

SAK arbetar närmast uteslutande på landsbygden, och ofta i områden som är avlägsna och relativt isolerade, där de allra mest utsatta i landet lever. SAK arbetar medvetet och

konsekvent för att främst kvinnor, flickor, pojkar och särskilt utsatta grupper, t ex människor med funktionsnedsättning, ska ha samma rätt och möjlighet att fullt ut delta i samhället som andra. SAK stödjer individer, hela lokalsamhällen och lokala organisationer på landsbygden för att stärka deras förmåga att påverka sin egen utveckling.

SAK har valt att arbeta för dessa målgrupper av flera skäl, men framförallt för att det är deras rättigheter som i minst utsträckning tillgodoses idag. SAK har också lång erfarenhet av och kunskaper om de samhällstjänster som dessa grupper har rätt till och som den afghanska staten inte kan tillgodose. Vidare är klyftorna och orättvisorna mellan bland annat stad och land, olika folkgrupper och inte minst män och kvinnor fortsatt en faktor i de konflikter som bidrar till att hålla den absoluta majoriteten av befolkningen i fattigdom.

SAK arbetade under verksamhetsåret 2019 i provinserna Ghazni, Balkh, Wardak, Nangarhar, Laghman, Samangan, Kunduz, Takhar, Badakhshan, Kunar, Jawzjan, Baghlan, Bamyán och Paktika.

Verksamhetsområden

SAK arbetar inom områdena hälsovård, utbildning, rehabilitering av personer med funktionsnedsättning, landsbygdsutveckling, samt folkligt och politiskt engagemang.

Strategiska mål – mål på 4 års sikt

I SAKs [Strategiska Plan för 2018-2021](#) formuleras fem så kallade *strategiska mål*. Målen är satta på medellång sikt, formulerade i en bred process som inkluderar byar och lokalsamhällen, lokala intresseorganisationer, medlemmar och anställda. De överenskomna strategiska målen avser fem områden; hälsa, utbildning, lokal samhällsutveckling, folkligt och politiskt engagemang, samt ett internt organisatoriskt mål; trovärdighet och hållbarhet.

För varje mål redovisas två till fem eftersträlvade *effekter*, vilka var och en utgör ett konkret steg på vägen mot SAKs utvecklingsmål. De praktiska insatser som organisationens anställda, partnerorganisationer och lokalsamhällen varje dag genomför tillsammans, är utvecklade och utformade specifikt för att uppnå just de effekter som beskrivs. (Se vidare avsnitt 7)

2. I vilket organisatoriskt sammanhang verkar SAK?

Svenska Afghanistankommittén (organisationsnummer 802010 - 4850) har säte i Stockholm, Sverige, och är enmedlemsbaserad, icke-statlig ideell förening som bygger på principerna om solidaritet och stöd från folk till folk. Med säte i Europa finns också andra nationella Afghanistan-kommittéer, till exempel den norska *Afghanistankomiteen i Norge (AiN)*, men SAK är inte en del av denna eller andra liknande organisationer.

Rättigheter och deltagande i praktiken sedan starten

SAK verkar i en tradition av solidaritetsarbete från folk-till-folk. När organisationens medlemmar påbörjade de första insatserna var en av drivkrafterna en övertygelse om att människorna i Afghanistan hade rätt till självbestämmande. Den afghanska befolkningen har egen förmåga och rätt att avgöra och driva sin utveckling.

Denna hållning synlig i SAKs tydliga betoning på afghansk personal, i motsats till utländsk personal på tillfälliga kontrakt. Under 2019 arbetade alla utom ett 20-tal av organisationens nästan 5800 anställda i Afghanistan. 99,4% av alla anställda är afghaner. De flesta andra organisationer som bedriver utvecklingssamarbete arbetar främst genom lokala partnerorganisationer. Av flera orsaker bedriver SAK i högre utsträckning sitt arbete själv. Organisationsväsendet i Afghanistan, framförallt på landsbygden, är mycket svagt. SAK stödjer och försöker aktivt stärka det, men för närvarande saknas nästan helt lokala organisationer som självständigt har kapacitet att ansvara för till exempel hälsovården i en hel provins enligt det system som är etablerat av den afghanska regeringen.

Det afghanska civilsamhället utgår på landsbygden från byn eller lokalsamhället. Den afghanska befolkningens rätt till självbestämmande manifesteras i SAKs omfattande samarbete med dessa lokala strukturer på landsbygden, däribland så kallade *shuror*, det vill säga de traditionella råd som gemensamt fattar beslut om byns angelägenheter. SAK stödjer lokala utvecklingsråd i byar, intresseorganisationer för människor med funktionsnedsättning, yrkesförbund, lokala ekonomiska föreningar och små lokala producentgrupper.

Även om rötterna till SAKs fältarbete tydligt är inom grundläggande tjänster, till exempel hälsovård, har organisationen alltid understrukit betydelsen av kommunikation, lokal personal, respekt för och ansvar gentemot de lokala forum för beslutfattande som redan finns. SAK strävar efter att involvera alla parter, lokalsamhället, myndigheter på provins- eller distriktsnivå. Prioriteringar görs i diskussion med byar och projekt genomförs i samarbete med dem.

Betoningen på deltagande har också inneburit att SAK måste vara opartisk, icke-diskriminerande och beredd på att hållas ansvarig. Förhållningssättet kan spåras från 80-talet till idag och har tjänat både målgrupper och SAK väl. Det har gjort utveckling möjligt under ockupation, inbördeskrig och talibanstyre. Det manifesterar också den betydelse som SAK fäster vid långsiktighet och hållbarhet.

SAKs strategier, planer och verksamhet utformas i linje med beslutade nationella planer när så är relevant och möjligt. Ett exempel på detta är arbetet inom hälsovård. Ansvar för den grundläggande hälsovården är fördelat på ett flertal olika enskilda organisationer, däribland SAK. Detta system eller ramverk kallas SEHATMANDI och utgörs av ett flertal komponenter, inklusive grundläggande hälsovård, sjukhusvård, stärkande av nationell kapacitet, samt att stärka efterfrågan och ansvarsutkrävande för hälsovården inom lokalsamhället. Ramverket är nationellt och SAKs samarbetspartner i detta är därmed den afghanska staten. Inom ramverket tilldelas varje organisation huvudansvaret för hälsovården i en eller flera av landets 34 provinser. SAK hade 2019 hela ansvaret för vården i provinsen Wardak.

Även om den afghanska staten beslutar om vården och fördelar huvudansvaret så är SAKs samarbetspartners i det lokala civilsamhället många fler. Inom hälsovård sker arbetet tillsammans med byråd, lokala hälsoråd kopplade till kliniker, eller med professionella organisationer som till exempel det afghanska barnmorskeförbundet.

Nätverk och organisationer

SAK är medlem av flera nätverk och organisationer. I Afghanistan är SAK medlem i [Agency Coordinating Body for Afghan Relief & Development \(ACBAR\)](#), som samordnar utvecklingsorganisationernas kontakter med den afghanska staten och finansiärer. I Sverige och Europa är SAK medlem i andra nätverk och organisationer, bland andra:

[European Network of NGOs in Afghanistan \(ENNA\)](#), ett nätverk av europeiska icke-vinstdrivande organisationer med verksamhet i Afghanistan. SAK bedriver tillsammans med organisationerna i ENNA internationellt påverkansarbete i syfte att stärka det humanitära biståndet och utvecklingen i Afghanistan.

[Ideell Arena](#), en plattform för samarbete om utveckling av och forskning kring civilsamhälle.

[Giva Sverige](#), en intresseorganisation för insamlingsorganisationer.

[CONCORD Sverige](#), en plattform för 68 organisationer som vill påverka Sveriges och EU:s utvecklingspolitik för en hållbar och fredlig värld utan fattigdom och orättvisor.

3. Vilka strategier använder SAK för att uppnå sina mål?

För att uppnå förändring för de mest utsatta i Afghanistan räcker varken lagstiftning eller kortsiktigt mötande av humanitära behov. Enskilda människor, liksom hela samhällen, på den afghanska landsbygden måste själva ha förmåga att tillvarata sina rättigheter för att bestående förändring ska vara möjlig.

Arbetet måste utgå från de människor och lokalsamhällen som berörs. De måste vara centrala i formuleringen av problem, visioner och mål. De måste också genomföra och äga insatserna som görs.

Lokala förutsättningar och afghansk förståelse

I de traditionella samhällen som dominerar Afghanistans landsbygd förstås relationen mellan individ och kollektiv generellt på ett annat sätt än i till exempel Sverige. Begrepp som *mänskliga rättigheter* eller *demokrati* upplevs ibland som främmande, ofta misskrediterade av tidigare försök till reformer eller krig. Långsiktigt förbättrade levnadsförhållanden omfamnas däremot brett och kan användas för att mobilisera människor och hela samhällen i demokratiska strukturer. I samråd formuleras mål som innebär just att fler människor inkluderas och att mänskliga rättigheter tillgodoses bättre.

SAK är en politiskt och religiöst obunden organisation, men stöd för både förbättringar och för mänskliga rättigheter kan mycket väl sökas inom ramen för den islamiska världsbild som berör alla aspekter av livet i Afghanistan. Ett grundläggande budskap är också att begränsa sociala och ekonomiska orättvisor. Rättigheter i ett afghanskt och islamiskt sammanhang gör därmed ett nära samarbete och dialog med religiösa lärda och byråd väsentligt.

För att nå förändring är det viktigt att stärka kunskapen om och förståelsen för rättigheter och motsvarande skyldigheter i de lokalsamhällen vi arbetar för, men också i hög grad hos både lokala och centrala myndigheter, liksom i civilsamhället.

Kvinnor och män i utveckling

Lika möjligheter, deltagande, tillgång till resurser och beslutsfattande för kvinnor och män är en förutsättning för utveckling. SAK strävar efter att stärka kvinnors inflytande, både inom SAKs egen organisation och genom utvecklingsinsatser. Eftersom kvinnor och flickor generellt underordnas män och pojkar, samt har betydligt mindre tillgång till och kontroll över resurser, kan man inte utgå från att kvinnor och män får samma möjligheter att dra nytta av utvecklingsinsatser. SAK är medvetet om detta och arbetar för att säkerställa att insatserna aldrig oavsiktligt ökar rådande ojämställdhet.

Tre strategiska medel

SAK arbetar på en rättighetsbaserad grund och använder sig genomgående av tre medel, eller arbetsätt, i sina insatser.

Kapacitetsutveckling innebär stöd till byar och lokala råd i att mobilisera människor och planera, organisera och följa upp sitt arbete. Mot det civila samhället betyder det stöd för att stärka dess påverkansarbete och att göra lokala organisationer, t ex yrkesförbund för lärare eller barnmorskor, bättre på att nå sina mål.

Kapacitetsutvecklingen innebär också stöd till myndigheter, särskilt på regional och distriktsnivå, för att förbättra deras förmåga att tillgodose befolkningens rättigheter.

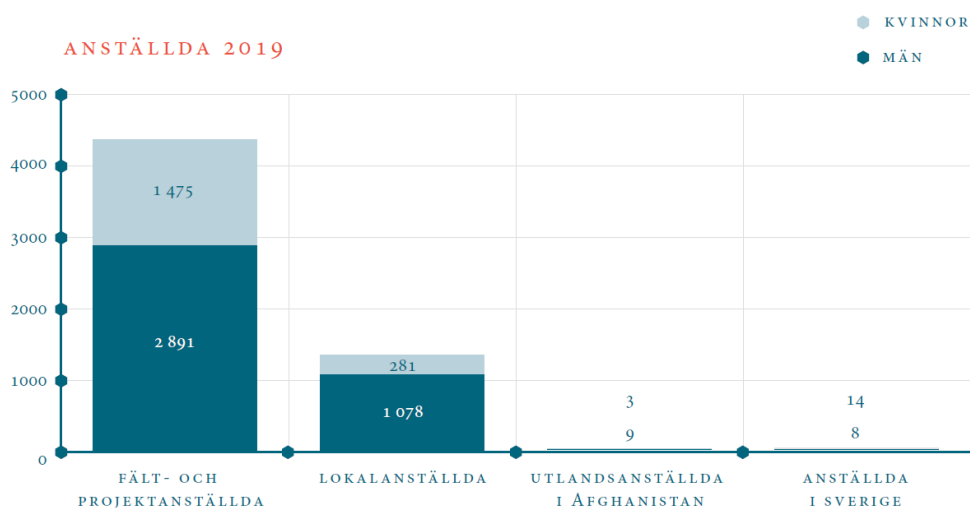
Ett annat medel är **påverkansarbete**. Detta sker i stor utsträckning med och genom samarbetspartners; samhällen, byråd och organisationer på lokal och nationell nivå. Tillsammans med dessa arbetar SAK för att påverka lagar och policys och tillgodose målgruppernas rättigheter, samt för en mer gynnsam biståndspolitik och ett effektivare utvecklingsstöd till Afghanistan.

På grund av statens begränsade förmåga och möjlighet att tillhandahålla till exempel allmän sjukvård eller grundläggande skolgång för alla barn, kommer organisationer som SAK även fortsättningsvis spela en viktig roll för att **tillhandahålla grundläggande samhällsservice**. Denna service, till exempel SAKs arbete med hälsovård, är organisationens tredje medel i arbetet. Det är också en väsentlig plattform för kapacitetsutveckling och påverkansarbete. Att SAK arbetar med samhällsservice som till exempel sjukvård ger organisationen en grundläggande förståelse för lokala förhållanden, möjlighet att utbilda arbetskraft, belysa problem som till exempel diskriminering i lokalsamhället eller påverka nationella regelverk. Ett av SAKs viktigaste bidrag till utveckling i Afghanistan kan till exempel sägas vara att under låg tid ha varit en stabil arbetsgivare, kännetecknad av god förvaltning och tydlig struktur för arbetskraft som trots pågående konflikter har stannat kvar i Afghanistan.

4. Vilken kapacitet har SAK för att uppnå sina mål?

SAKs viktigaste resurs i arbetet är den kunskap, lokalkännedom och det förtroende som organisationens anställda besitter bland människor på landsbygden.

Av de anställda arbetar den absoluta majoriteten direkt i verksamheten på fältet som till exempel sjukvårdspersonal och lärare. Då de allra flesta är anställda i sin by eller hemtrakt är kunskapen om och förståelsen för det lokala sammanhanget mycket stor. Ca 1500 personer arbetar med till exempel administration, transporter, ekonomi, uppföljning och utvärdering, programutveckling osv.

Eftersom SAK har arbetat i landet utan avbrott sedan 1982, oavsett omständigheter som ockupation eller talibanstyre, har organisationen ett lokalt rykte som pålitlig, konsekvent och opartisk. Detta är viktigt för personalens förtroende för organisationen som arbetsgivare, den långsiktiga kompetensutvecklingen och lojaliteten med SAKs vision.

Förutom av anställd personal utförs omfattande arbete av frivilliga i Afghanistan. Därför är tilliten till organisationens syften även hos målgrupperna ovärderlig. Det lokala förtroendet för SAK är en nödvändig resurs för att kunna få gehör för idéer eller synsätt och för att kunna genomföra planer.

En nödvändig resurs är alla de kompetenser som finns hos SAKs personal. Att organisationen endast arbetar i ett land och satsar på kompetensutveckling av egen personal innebär att stor kompetens om metoder och möjligheter till utveckling inom olika sektorer samlas. Den specifika kunskapen om lokal kultur som finns hos SAKs personal är också en förutsättning för att påverka attityder och vanor.

SAK arbetar i stor utsträckning med och genom lokala råd, kallade *shuras*. Arbetet i dessa, liksom i skolkommittéer, hälsoråd, byutvecklingsråd, är inte avlönat. Råden identifierar sina egna problem och föreslår lösningar, beslutar om gemensamma insatser i form av pengar, mark och arbetskraft, samt genomför insatserna med stöd av SAK.

I arbetet med rehabilitering av personer med funktionsnedsättning finns ett stort antal frivilliga som uppsöker familjer för att sprida information och identifiera personer som kan ges stöd och rehabilitering. Dessa arbetar på uppdrag av SAK och finns överallt där organisationen bedriver bybaserad rehabilitering.

2019 hade SAK 2919 medlemmar, främst i Sverige men också i Afghanistan. Många är aktiva och engagerade i lokalkommittéer samt arrangerar egna aktiviteter och möten på hemorten. Medlemmarna är centrala i arbetet med att hålla människor i Sverige fortsatt engagerade för målgruppernas rättigheter i Afghanistan, likaså är de viktiga för att upprätthålla principen om stöd från folk-till-folk. För påverkansarbete inom en idéburen organisation är ett folkligt brett stöd en central tillgång.

I Sverige har SAK också ett 20-tal anställda som arbetar med information, påverkansarbete, förenings- och insamlingsverksamhet, samt med stöd inom ekonomi, administration, personal och biståndssamordning.

För sin finansiering, sammanlagt ca 326 miljoner kr under 2019, förlitar sig SAK till medel från ett antal svenska och internationella organisationer och institutioner. Den största finansiären är Sida, följt av hälsovårdsministeriet i Afghanistan/Världsbanken, Postkodstiftelsen, Radiohjälpen och egen insamling från privatpersoner och medlemmar. Utförlig finansiell rapportering finns i SAKs verksamhetsberättelse 2019.

5. Hur säkerställs resultaten av SAKs arbete?

Det är mycket svårt och resurskrävande att ställa samman pålitliga uppgifter om till exempel social utveckling i Afghanistan. Detta beror bland annat på att officiell befolkningsstatistik saknas och att tillgängligheten till stora delar av landet och dess befolkning är mycket dålig. De senaste årens allt svårare säkerhetssituation har också försvårat all form av kunskapsinhämtning, inklusive uppföljning av SAKs eget arbete.

Svenska Afghanistankommittén lägger stor vikt vid utvärdering av sina insatser och uppföljning av resultat. Resultat i meningen *långsiktig och hållbar förändring* kan av naturliga skäl inte bedömas på så kort sikt som ett verksamhetsår. Årligen kan organisationen följa numerär utveckling, antal elever och patienter etc, men att mäta *förändring* i till exempel attityder eller tillgodosedda rättigheter kräver längre perspektiv, minst motsvarande de fyraårsperioder år som SAKs strategiska planer sträcker sig över. Den senaste strategiska perioden för vilken resultaten sammanställts som en helhet var 2014-2017, varför denna ges utrymme även i detta års effektrapport (avsnitt 6). Fram till dess att innevarande strategiska period (2018-21) är slut sker uppföljning i högre grad i termer av aktiviteter, givetvis i kombination med löpande uppföljning och utvärderingar. För 2019 redovisas dessa resultat i avsnitt 7.

Den strategiska planen – ett ramverk för resultat

Den strategiska planen innehåller SAKs mål, målgrupper och tillvägagångssätt. För att organisationen tydligt ska kunna bedöma *effekterna* av sitt arbete innehåller den också ett ramverk för resultat. I ramverket tydliggörs:

- alla strategiska mål
- vilka så kallade *indikatorer* som finns för respektive mål, dvs *vad* organisationen ska mäta för att bedöma sina resultat
- *hur* SAK ska mäta eller säkerställa resultat
- *utgångsvärden* mot vilka utfall jämförs, årligen och efter hela periodens slut, samt
- *målvärden* för 2018-2021.

Årligen utarbetar SAK en **arbetsplan och budget** där det förutom ovanstående också detaljerat redogörs för konkreta insatser, aktiviteter och budget. Målvärden för alla aktiviteter sätts årligen.

Utfallet, eller *effekterna för SAKs målgrupper*, jämförs med de värden som etablerats i den strategiska planen för hela perioden 2018-2021. Resultatet utmynnar årligen i bland annat

SAKs verksamhetsberättelse och rapporter till Sida och andra givare.

Uppföljning, utvärdering och kontroll

Uppföljningen av resultat sker löpande i fält. I takt med att SAK allt mer har rört sig mot kapacitetsutveckling, påverkan och rättighetsbaserat arbete har kraven på uppföljning av resultat ökat. Detta gäller naturligtvis arbetets finansiärer, men också legitima krav på att SAK ska kunna stå till svars inför de människor som berörs av arbetet på den afghanska landsbygden.

SAK behöver därför kontinuerligt utveckla sin rapportering och upprätthålla dess kvalitet. Även om det är svårt att uppnå måste SAK sträva efter att visa till exempel vilken påverkan som utbildning har på elevernas omständigheter i form av förändring lagstiftning, i attityden till utbildning generellt eller i förståelsen för rätten till utbildning för särskilt utsatta grupper, och inte främst avse antalet elever inskrivna i skolor

Många metoder att granska kvalitet

Många faktorer påverkar möjligheterna att säkerställa kvalitet i arbetet. En utmaning vid alla former av uppföljning och utvärdering är att få tillgång till konfliktdrabbade områden. SAK använder sig av ett flertal metoder för att få ett brett underlag där rapporter jämförs med varandra och resultat verifieras. Exempel på metoder är

- SAKs egen personal vid regionkontor som dagligen följer arbetet. Enheter och anställda stationerade i Kabul genomför periodvis uppföljning av projekt och programkvalitet.
- Uppföljning av programkvalitet: SAK anlitar enskilda individer med lokal kännedom vilka utifrån checklistor löpande följer upp insatserna i fält. Resultaten sammanställs för att följa årlig utveckling.
- Deltagande monitorering: människor i berörda områden får själva i allt högre utsträckning utbildning och ansvar att informera SAK om både planering och resultat. Berörda målgrupper kan också genomföra hearings för allmänheten, så kallad "social revision". Metoden är fortfarande under utveckling inom SAKs verksamhet.
- Regelrätta utvärderingar görs av externa konsulter, men SAK genomför också interna studier.

- Uppföljning av afghanska myndigheter: Insatser följs upp genom flera etablerade nationella system. SAKs hälsovårdsarbete är ett exempel på en insats som granskas av den afghanska staten.
- Internrevision omfattar aktiviteter, ledning och stödenheter. Den utförs av SAKs egna internrevisorer vilka rapporterar direkt till ledningen. Internrevisionen kompletterar den årliga externa revisionen som utförs av en auktoriserad revisor.

6. Vad har SAK åstadkommit? Resultat och effekter åren 2014 - 17

Den senaste strategiska perioden för vilken resultat sammanställts som en helhet var 2014-2017, varför dessa summeras i detta avsnitt. Verksamheten under dessa år omfattade fortsatt de områden inom vilka organisationen har sin främsta kompetens; att tillgodose rätten till utbildning, hälsovård, rehabilitering och landsbygdsutveckling. Kapacitetsutveckling, grundläggande samhällsservice och påverkansarbete var då liksom alltså de tre strategiska medel som organisationen främst använde sig av.

I planen för åren formulerades ett antal mål, måtvärden och önskade resultat för 2017. Under vintern och våren 2018 sammanfattades erfarenheter och resultat för perioden i [SAKs verksamhetsberättelse 2017](#).

6.1 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom hälsa

Utvecklingsmålet inom hälsa formulerades som att "SAK strävar efter en rättvis tillgång till och nyttjande av hälso- och sjukvårdstjänster för kvinnor, barn, personer med funktionsnedsättning och landsbygdssamhällen".

Har familjer, särskilt mödrar och barn, blivit bättre på att förebygga sjukdom och förbättra sin hälsa?

Ja. Överlag har förståelsen för hälsa förbättrats. Idag har fler människor tillgång till sjukvård i SAKs upptagningsområden än någonsin tidigare. År 2014 sökte människor i Lagman och Wardak medicinsk hjälp i genomsnitt 1,6 gånger per år. Vid slutet av 2017 hade det ökat till 2,46 gånger per år, en ökning med 53%. Det är också tydligt att medvetenheten om infektionssjukdomar har ökat. Ett exempel på det är det ökade antalet diagnostiserade fall av tuberkulos.

Ett område där inte tillräckligt har hänt är familjeplanering. År 2014 använde 20% av kvinnorna mellan 16-49 år en s.k. modern metod för familjeplanering. Vid slutet av 2017 hade detta endast ökat till 21%. Detta visar på ett område där förbättringar behövs.

Barnadödligheten minskar

I mars 2018 publicerade Världsbanken en rapport som belyste framstegen inom tillgång till hälsovård sedan 2003. Användningen av preventivmedel och antalet förlossningar med kvalificerad assistans ökade med 2 % per år. Antalet vårdbesök under graviditet ökade med 3,5 % per år. Hälsovårdsarbetare som är kvinnor ökar, vilket skapar arbete för kvinnor på landsbygden samtidigt som det stärker hälsovårdssystemet. Mest häpnadsväckande är att antalet barn som dör före fem års ålder minskade med hela 34 % från 2003 till 2015. Det är ett bevis på vad som kan göras för att värna mänskliga rättigheter trots pågående konflikt.

Svarar hälsovården idag bättre mot de specifika behov som finns i lokalsamhället, och särskilt hos kvinnor och flickor, personer med och utan funktionsnedsättningar och andra marginaliserade grupper?

Ja. Det finns tydliga indikationer på att människor i lokalsamhället bättre förstår sina hälsobehov och handlar därefter. Men än 60% av patienterna vid SAKs kliniker är kvinnor och barn, och SAK har förbättrat sina tjänster för att svara mot behoven. År 2014 hade knappt 90% av SAKs hälsoinrättningar minst en barnmorska. Vid slutet av 2017 hade det ökat till 98%.

När den strategiska perioden började assisterades 62% av alla förlossningar i Laghman och Wardak av en utbildad barnmorska eller förlossningssköterska. Vid slutet av perioden hade detta ökat till 76%.

Är lokalsamhällen idag mer aktivt involverad i att främja ansvarsfull och lyhörd hälsovård?

Ja. SAK strävar efter att hela lokalsamhället ska känna ägandeskap över hälsovården; män, kvinnor, personer med funktionsnedsättning och personer utan. SAK har ansträngt sig för att människor ska kunna slå vakt om och hävda sin rätt till hälsovård. Hälso-shuror deltar i vaccinering, hälso-kampanjer och följer upp arbetet vid hälsoposter och kliniker som drivs av SAK.

Medlemmar i hälso-shuran och andra ledare i lokalsamhället har ofta spelat en avgörande roll i förhandlingar med väpnade oppositionsgrupper när dessa har stängt kliniker eller hindrat SAKs anställda från att besöka eller granska arbetet.

Vilken är den mest väsentliga utvecklingen i förhållande till målen 2014-17?

Inom två områden har framstegen varit tydliga. Den strategiska planen var viktig för att öka medvetenheten hos hälsovårdspersonalen om personer med funktionsnedsättning och deras rättigheter. Hälsoinrättningar har i dag bättre fysisk tillgänglighet och har fler kvinnliga hälsoarbetare anställda, viktiga förändringar för att tillgodose hälsovård utan diskriminering. Under de senaste fyra åren har också fler blivit medvetna om möjliga behandlingar. Efterfrågan på sjukgymnastik och olika hjälpmedel har ökat väsentligt. Under åren 2014-17 behandlades fler än 120 000 personer med sjukgymnastik. Hälften av dem var personer med funktionsnedsättningar. Fler än 52 000 fick olika hjälpmedel för bättre rörlighet från SAK.

Det andra området med tydliga framsteg är mödra- och barnhälsovård. Sedan 2014 det skett en klar förbättring av tillgången till hälsovård i termer av fler barnmorskor, fler förlossningar assisterade av utbildad personal och bättre medvetenhet om vikten av att söka hälsovård.

Vilken var den största utmaningen 2014-17?

Rättighetsbaserat arbete är grundläggande för SAK, men att fullt ut genomföra det har varit en utmaning. Myndigheter är medvetna om sina skyldigheter, men brist på kapacitet och ekonomiska resurser hindrar dem från att svara mot grundläggande behov hos en stor del av befolkningen – framförallt de som är mest marginaliserade.

6.2 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom utbildning

Utvecklingsmålet inom utbildning för 2014-17 var: "SAK strävar efter lika tillgång till högkvalitativa utbildningsmöjligheter."

Är undervisningen bättre idag än 2014 i lokalsamhället? Är den anpassad till alla barns behov?

Undervisningen i lokalsamhället är bättre idag än 2014 och det har blivit bättre på att rikta sig till alla barn, med den är fortfarande långt ifrån anpassad till allas behov. Ett exempel på detta är att barn med till exempel syn- eller hörselnedsättningar fortfarande påverkas starkt av den begränsade tillgången till förberedande skolgång.

SAK har etablerat resurs-center och fler lärare har fått vidareutbildning i bland annat ämneskunskaper, inkluderande undervisningsmetoder, blindskrift och teckenspråk. Målet är att förbättra inläringen hos eleverna och det har visat positiva resultat. År 2014 hade 56% av lärarna i SAKs geografiska områden sammanlagt minst 14 års utbildning, vilket är vad som krävs för att vara kvalificerad lärare. År 2017 hade andelen ökat till 65%.

Andelen elever som blev godkända efter sex år i en skola stödd av SAK var 89% 2014. Vid slutet av 2017 hade det ökat till 96%.

Har efterfrågan på utbildning ökat? Är myndigheternas förmåga att tillhandahålla utbildning större idag?

Ja. På senare år har mycket kraft lagts på att mobilisera lokalsamhällen att bilda skol-råd. Idag har alla skolor eller klasser ett formellt skolråd, vilket har påverkat så att allt fler flickor och barn med funktionsnedsättningar är inskrivna i skolan.

Allt fler lokala ledare vänder sig till lokala skolmyndigheter och till SAKs fältarbetare för att be om undervisning i sina byar. I många områden har SAK kunnat svara mot efterfrågan och antalet barn som har skrivits in har ökat något sedan 2014, från 74 600 till 80 000.

Klassrum byggs med hjälp av lokalsamhället, som också ser till att det finns en bred acceptans för utbildning också för flickor. Utan deras efterfrågan och aktiva deltagande skulle det inte vara möjligt, varför det bör ses som en avgörande faktor bakom uppgången för utbildning i landet.

Vid slutet av den strategiska perioden var kvinnors deltagande i skolråden mer synligt, även om mer arbete måste göras för att säkerställa deras roll i beslutsfattande i skolorna.

Som rapporterats under den strategiska perioden finns en uppfattning om att myndigheter, om än långsamt, har blivit bättre på att fullgöra sina skyldigheter gentemot lokalsamhället. Insatserna från byäldstar och framförallt skolråd har hjälpt till i registreringen av 157 byskolor som formella skolor inom det statliga skolsystemet.

Vilken är den mest väsentliga utvecklingen i förhållande till målen 2014-17?

Efter den gradvisa utfasningen av modellskolor 2014 utökade SAK de områden där undervisning bedrivs, liksom antalet klasser, men lade också mer tyngd vid att förbättra kvaliteten på undervisningen. Idag är möjligheterna för flickor, barn med funktionsnedsättningar och återvändande flyktingar att få utbildning väsentligt bättre i de områden SAK arbetar. Andelen av alla barn som går i skola i de områden där SAK arbetar har stigit från 52% 2015 till 70% år 2017.

Ett stort framsteg är att utbildning av barn med funktionsnedsättning i mindre utsträckning ses som ett tillägg eller ett ansvar endast för programmet för rehabilitering. Det finns en växande medvetenhet om att byar, myndigheter och SAK är skyldiga att se till att de skolor som finns fungerar för alla barn, inklusive de med funktionsnedsättningar. För att tillgodose den rätten har 487 lärare fått utbildning i braille, teckenspråk och andra kunskaper för att skapa en skola som omfattar alla. Under den strategiska perioden har också 1 268 pojkar och 711 flickor med funktionsnedsättning integrerats i vanliga skolor. Målet med denna utveckling inom SAK är att det ska kunna upprepas inom myndigheterna i framtiden.

Andra utvecklingar som förtjänar att nämnas är grundandet av ett nationellt Teachers Elected Council och att 49 lärarutbildare har examinerats på mastersnivå. Vidare har ca 700 flickor återinskrivits i skolan genom så kallade Coaching Classes, examensklasser, efter att tidigare ha behövt lämna skolan. Detta innebär att de nu kan fullgöra 12 år i skolan.

Vilken var den största utmaningen 2014-17?

Det har funnits många utmaningar till utbildningsinsatserna under perioden. I vissa områden, särskilt Wardak, Ghazni, Kunduz och Nangarhar, har klasser behövt stänga tillfälligtvis eller permanent efter att väpnade oppositionsgrupper antingen förbjudit uppföljning av arbetet eller begränsat flickors rätt till utbildning. Förhandlingar och särskilda åtgärder har tagit mycket tid och kraft från SAKs personal liksom från lokalsamhället.

Bristen på kvalificerade kvinnliga lärare och kvalificerade lärare inom specialundervisning är fortfarande påtaglig. Tidiga giftermål och förbud mot skolgång för flickor från oppositionsgrupper är ett stort hinder för flickor att gå vidare i skolan efter tredje eller fjärde klass i vissa områden.

6.3 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom säker försörjning på landsbygden

Utvecklingsmålet inom säker försörjning på landsbygden för 2014-17 var: "SAK har som mål att kvinnor, personer med funktionsnedsättning och marginaliserade hushåll på landsbygden har säker försörjning som ger trygghet i tider av kris och nödsituationer."

Har målgrupperna idag bättre förmåga att diversifiera sina hushållsinkomster än de hade 2014? Arbetar bybaserade organisationer idag med att förbättra människors möjligheter till försörjning?

Jämfört med utbildning och hälsovård är SAKs arbete inom försörjning mindre i skala. Resultat är svåra att mäta på provins- eller ens distriktsnivå. Dock, inom lokalsamhället bör svaret vara ja; deras förmåga har ökat, dom har möjlighet att sprida sina inkomstkällor och bli mer motståndskraftiga.

Förståelsen för de långsiktiga målen och gemensamma ansträngningar i spargrupper är nödvändiga för resultat. SAKs anställda uppmuntrar lokalsamhället och visar hur också små sparade summor kan utgöra grund för räntefria lån som hjälper familjer komma igenom akuta situationer utan att sälja sina eventuella tillgångar.

Grupperna bygger på frivilligt arbete och kan bara överleva om det dom gör upplevs relevant och öppet för insyn. Än så länge verkar insatser för bättre försörjning i självhjälpsgrupper, även om de är begränsade i antal, vara effektiva i sitt syfte.

SAK erbjuder också yrkesutbildningar inom tex sömnad, smide, snickeri mm. De riktas främst till personer med funktionsnedsättningar och till hushåll där kvinnor har försörjningsbördan. Uppföljningsstudier visar att i genomsnitt 71-74 % av alla personer med funktionsnedsättningar fick anställning eller kunde driva egen verksamhet efter utbildningen. Av hushållens genomsnittliga inkomst per månad, ca 1750 kr, kommer i snitt nästan 29% från de inkomstgenererande investeringar som ursprungligen möjliggjordes genom mikrolån från SAK.

Vilken är den mest väsentliga utvecklingen i förhållande till målen 2014-17? Vilken var den största utmaningen 2014-17?

Igen, en av väsentligaste utvecklingarna under 2014-17 har varit de bybaserade sparöreningarnas förmåga att upprätthålla sparandet och utnyttja de möjligheter som gemensamma resurser ger. Kopplat till detta är också utvecklingsrådets beredskap och förmåga att hantera större finansiella medel tillhandahållna genom SAK.

En väsentlig utmaning har varit att utforma yrkesutbildningar inom områden där det finns en påtaglig efterfrågan på marknaden. De enskildas olika intressen har tidigare varit avgörande för utbildningens inriktning. En utbildning inom till exempel skrädveri ger ofta begränsade möjligheter till anställning om det inte också finns möjlighet till vidareutbildning och specialisering. SAK har strävat efter att utveckla sitt arbete med yrkesutbildningar men mer återstår att göra.

Som rapporterades 2016 uppmärksammades oegentligheter inom ett par organisationer för rehabilitering av personer med funktionsnedsättning, där medel avsedda för inkomstgenerering förskingrades. Detta föranledde SAK att avbryta vidare ekonomiskt stöd tillsvidare.

6.4 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom inflytande och deltagande

Utvecklingsmålet inom inflytande och deltagande för 2014-17 var: SAK har som mål att samhällsmedlemmar aktivt deltar i beslutsfattande för att därmed kunna påverka utvecklingen av sina samhällen och hålla aktörer ansvariga.

Är lokalsamhället, inklusive kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättningar, väl representerade och deltar de i ökande grad i lokala demokratiska organisationer och beslutsfattande?

Ja, men den institutionella hållbarheten kunde vara större. Efter att insatserna inom det så kallade nationella solidaritetsprogrammet i Wardak, som innehöll stöd till lokala utvecklingsråd, hade avslutats 2016 så utvärderades programmet externt. Utvärderingen fann att de infrastrukturprojekt som genomfördes var mycket relevanta, fortsatte att användas och påverkade människors liv positivt. I termer av kvalitet, genomförande och underhåll pekade utvärderingen på potentialen i utvecklingsinsatser som drivs av lokalsamhället själv. Kvinnor befanns också vara väl representerade i utvecklingsråden, vilket är avgörande för att projekten ska vara relevanta.

Det Nationella Solidaritetsprogrammet ersattes av det utvecklade Citizens Charter National Priority Programme. Under dess inledande fas kunde det konstateras att kvinnor i ökande grad representerades och deltog i beslutsfattande. För att undvika att förstärka tidigare maktförhållanden beslöts att nya utvecklingsråd skulle bestå av medlemmar från geografiska underområden, sk Muhallahs. SAKs personal har också lagt mer kraft på att uppmuntra personer med funktionsnedsättning att delta i val och möten för diskussioner.

Är lokala myndigheter idag bättre på att ta ansvar och möta byarnas krav?

I de områden där SAK arbetar verkar statliga myndigheter faktiskt vara mer engagerade i att svara mot byarnas uttryckta behov. Staten har stärkt sin närvaro på distriktsnivå vilket har inneburit förbättrad tillgänglighet för människor. Den här utvecklingen är också en förberedelse för att bättre fungera i utvecklingsarbete som spänner över flera områden, till exempel förebyggande hälsoarbete, dricksvattenförsörjning, bevattning och utbildning.

Vilken är den mest väsentliga utvecklingen i förhållande till målen 2014-17?

Trots alla utmaningar har utvecklingen av förmågan hos organisationer för personer med funktionsnedsättningar gett gott resultat, särskilt stödet till två helt kvinnliga organisationer och en organisation för blinda. Ett av de bästa exemplen är en organisation i provinsen Logar som har tagit över driften av en förberedande skola för barn med funktionsnedsättningar från SAK. Också yrkesföreningarnas roll har blivit viktigare. SAK har bidragit till att utveckla politiken inom flera områden som berör funktionsnedsättningar, så att till exempel den afghanska lagen om funktionsnedsättningar nu följer FNs konvention inom området.

Vilken var den största utmaningen 2014-17?

Institutionell hållbarhet. Utvärderingen av det nationella solidaritetsprogrammet fann att många utvecklingsråd hade återgått till sina traditionella sätt att arbeta. Utvärderingen rekommenderade därför att kommande program för landsbygdsutveckling skulle fokusera mer på att stärka den långsiktiga hållbarheten. En utmaning var också att långt ifrån alla hade möjlighet att välja representanter som var deras likar. Maktförhållanden tippade ofta över till fördel för familjer och hushåll i samhällets mitt och till redan relativt välbeställda grupper.

6.5 Summering av effekter och erfarenheter 2014-17 inom offentligt och politiskt engagemang

Utvecklingsmålet inom offentligt och politiskt engagemang för 2014-17 var: "SAK har som mål att öka det offentliga och politiska engagemanget för det afghanska folkets rättigheter i både Sverige och Europa."

Är SAKs medlemmar, beslutsfattare och organisationer i Sverige idag välinformerade och bidrar de mer till att höja det allmänna medvetandet om situationen i Afghanistan? Har det folkliga engagemanget och kraven på politiskt stöd för det afghanska folkets rättigheter blivit större?

Det kan mycket väl hävdas att SAKs medlemmar, beslutsfattare och organisationer aldrig har haft så god tillgång till information av bra kvalitet, analys och redskap för kommunikation som idag. Sociala medier, SAKs engagemangsplattform och kampanjer, liksom statliga

utvärderingar har allt del i detta. Däremot har inte antalet medlemmar i SAK ökat i önskad utsträckning, och den eventuella ökningen av medvetenheten om situationen i Afghanistan är troligen mer ett resultat av att flyktingar har fått människor att rikta uppmärksamheten mot landet.

Det folkliga engagemanget och stöd för civilbefolkningens rättigheter kan mycket väl ha blivit starkare, men endast marginellt på grund av SAKs insatser. Insatser var ändå väsentliga. Internt har mycket resurser lagts på att stärka föreningen SAK men inte alltid med avsett resultat. Användandet av digitala och sociala medier har ökat, och avseende traditionella media är SAK relativt väl positionerat för en organisation av sin storlek.

Fattar institutionella givare och beslutsfattare beslut baserade på information genom SAKs policy- och påverkansarbete?

Ja, dom är informerade, men det är svårt att verifiera i vilken utsträckning dom faktiskt låter det påverka sina beslut. I termer av politiskt engagemang som det reflekteras i riksdagen är det tydligt att det SAK bidrar med blir lyssnat till. SAK nämndes en gång i riksdagen 2013, 8 gånger under 2014 och 17 gånger 2017. Antalet tillfällen som själva landet Afghanistan omnämns har inte ökat på motsvarande sätt. Det har också skett en viss förskjutning av fokus mot utvecklingssamarbete och stöd till civilbefolkningens rättigheter under perioden.

I februari 2016 attackerades en av SAKs kliniker i Wardak av afghanska säkerhetsstyrkor, stödda av internationell militär. Det inträffade var ett tydligt exempel på den minskande respekten för internationell humanitär rätt. Det blev, och fortsätter vara, ett tema för SAKs påverkansarbete, ofta i samarbete med aktörer som till exempel Röda Korset och Läkare utan gränser.

På den internationella arenan utvecklade SAK European Network of NGOs in Afghanistan, ENNA, som en formell organisation, men återuppväckte den samtidigt på mer informell grund. I Afghanistan har SAK klivit fram som en aktör inom policyutveckling. Sedan den nya enheten för påverkansarbete skapades 2015 har samarbetet om påverkansarbetet mellan Afghanistan, Sverige och Europa blivit starkare.

Vilken är den mest väsentliga utvecklingen i förhållande till målen 2014-17? Vilken var den största utmaningen 2014-17?

Under 2014-17 formaliserades påverkansarbetet och blev en integrerad del av SAKs arbete, något som kanske bäst uttrycktes i det genomslag SAK hade på den utvärdering som regeringen gjorde av svenska insatser i Afghanistan 2002-2014. När utvärderingen presenterades i mars 2017 drog den i stort sett samma slutsatser som SAK sedan många år har informerat beslutsfattare om.

Det stora antalet asylsökanden från Afghanistan till Sverige under 2015 var och fortsätter att vara en utmaning i avseendet att SAK inte ska avledas från sina åtaganden, sin kompetens och sitt mandat. Inom SAK har detta diskuterats i mer än ett årtionde. Kanske tack vare den interna diskussionen var ändå SAK relativt väl förberett på att hålla sig till sitt fokus på resultat i Afghanistan snarare än något annat. Dock, det yttre trycket på SAK att positionera sig och påverka migrations- och asylregler fortsätter att utmana organisationen.

Ett område inom vilket nästa ingenting har gjorts under den strategiska perioden är utbytet mellan professionella grupper i Sverige och Afghanistan. Utöver det försämrade säkerhetsläget har det konstaterats att de organisationer som SAK hoppades föra samman, både svenska och afghanska, har för små resurser och fungerar under mycket skilda omständigheter. Utbyte mellan organisationer med liknande omständigheter och geografiskt närmare varandra är troligen en bättre väg.

En tredje utmaning för SAK är att bredda och öka sin insamling. En generell trend inom sektorn är att större organisationer ökar sina resultat, medan små organisationer minskar sina resultat. Som en liten organisation sett till insamlingen följer tyvärr SAK det mönstret och har inte lyckats höja resultatet. En positiv utveckling är dock att SAK har blivit förmånstagare i Postkodlotteriet och därifrån hittills mottagit 7-15 miljoner kronor per år.

7. Vad har SAK åstadkommit? Verksamhetsåret 2019

2019 var det andra året under innevarande strategiska period 2018 - 2021. Planen för denna strategiska period omfattar fem mål. För varje övergripande (eller strategiskt) mål finns ett antal effekter beskrivna som organisationen vill uppnå.

SAK håller sig fortsatt inom de områden där organisationen har sin främsta kompetens; rätten till utbildning, hälsovård, rehabilitering och utveckling på landsbygden. En förändring jämfört med föregående strategiska plan är att ett av målen, det femte, avser SAKs interna utveckling och hur organisationen i än högre grad ska bli en hållbar och trovärdig organisation.

Under vintern och våren 2020 sammanfattades erfarenheter och resultat för verksamheten i SAKs verksamhetsberättelse 2019. Det är naturligt att resultaten för ett enskilt år, i detta fall 2019, i hög grad beskrivs i termer av vad som har genomförts snarare än i termer av *förändring (effekt)*. Effekter beskrivs i de fall de kan konstateras eller ny information har blivit tillgänglig under året. De flesta effekter låter sig inte dokumenteras och beskrivas under en så kort period som ett verksamhetsår.

7.1 Summering Mål 1: Bättre hälsa - Minskad undernäring och förbättrad hälsa bland SAKs målgrupper

Effekt 1 | Förbättrad tillgång till hälsovård av god kvalitet och bättre utnyttjande av hälsovården.

Under 2019 fortsatte SAK att ansvara för sjukvården i provinsen Wardak. Särskilt fokus lades under året på att öka tillgången till mödravård. Resultat av arbetet var bland annat fortsatt stigande andel assisterade förlossningar och fler patienter i postnatal vård.

SAK har under året gjort viktiga om än blygsamma framsteg avseende hälsa och minskad undernäring. I Wardak har nyttjandet av hälsovårdstjänster stigit till 2,5 besök per person och år, en ökning från 2,3 per person året innan.

Även om sjukvård finns tillgänglig är det inte alltid kapaciteten utnyttjas fullt ut, framförallt inte av SAKs viktigaste målgrupper; kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättning. Därför är graden av utnyttjande ett väsentligt mått på utfallet av SAKs arbete. Antalet nybesök vid SAKs kliniker var under året 18 procent fler än SAK planerat för. Detta förklaras bland annat av att tre nya kliniker inrättats och två övertagits från en annan organisation i

Wardak. Mer personal med specialistkompetens har också bidragit till att antalet undersökningar av inskrivna patienter ökat, liksom antalet uppföljande undersökningar.

Under året ökade tillgången till fysiska rehabiliteringstjänster för personer med funktionsnedsättning. Detta speglas också i mätningar som visar på ökande tillfredsställelse hos personer med funktionsnedsättning som får sjukgymnastik, proteser och ortopediska hjälpmedel.

Effekt 2 | Målgrupper förbättrar sitt förebyggande av sjukdomar och förbättrar sin hälsa.

En viktig komponent inom den förebyggande hälsovården är användandet av vaccin. Data på nationell nivå är osäker, men i Wardak blev nästan 22 000 barn under ett års ålder vaccinerade med Penta 3 (mot kikhosta, stelkramp, difteri och hepatit B). Utfallet, 93% av målet, berodde bland annat på det svåra säkerhetsläget och på stora folkförflyttningar.

Effekt 3 | Organisationer i lokalsamhället liksom professionella förbund organiserar sig själva i högre utsträckning, är mer representativa och tar sitt ansvar att förespråka och stödja ansvarstagande hälsovårdsinstanser som svarar mot målgruppernas behov.

Lokala hälsoråd är centrala för att engagera lokalsamhället i styret av hälsovården och för att den ska möta lokala behov. Hur hälsoråden fungerar är en viktig faktor för både kvalitet i arbetet och ägarskap. SAK och hälsoråden informerar exempelvis tillsammans om vikten av förebyggande hälsovård, risker med graviditet i ung ålder, användning av preventivmedel, utbildning i hygien och bättre vatten- och avloppssystem. Därför är det mycket positivt att andelen av SAKs hälsovårdsinrättningar som har ett fungerande hälsoråd som partner ökade från 36 procent 2018 till 44 procent 2019.

Effekt 4 | Myndigheter har bättre kapacitet att säkerställa hållbar, inkluderande och effektiv hälsovård.

SAK stöder ett antal professionella föreningar med kapacitetsutveckling, till exempel det Afghanska Barnmorskeförbundet och Afghanistans Sjukgymnastförbund. Även om få tydliga tecken på utveckling av organisationernas arbete syns under året så har de i flera fall tillsammans med andra aktörer inom det civila samhället visat sig kunna driva viktiga frågor för yrkeskåren gentemot myndigheter. I ett land med svag stat och centralstyrning är partnerskapet mellan stat och civilsamhälle viktigt och ett steg mot stärkt kapacitet också för myndigheter – lokalt, regionalt och nationellt.

7.2 Summering Mål 2: Bättre skola - Samtliga barn i de samhällen där SAK arbetar ska kunna förbättra sina kunskapsresultat

Effekt 1 | Bättre tillgång till och en mer inkluderande lärandemiljö för alla barn.

SAK bidrar väsentligt till att minska antalet barn i Afghanistan som inte går i skolan. Genom att öka av antalet klasser inom bybaserad utbildning under 2019 kunde SAK öka antalet elever med 8 procent jämfört med föregående år.

Antalet inskrivna flickor ökade mest och är nu uppe i nästan 55 000, antalet pojkar ökade till nästan 40 000. En effekt av detta är att fler barn, och framförallt flickor, får sin rätt till skolgång tillgodosedd. Även om skolformen byskolor, som når barn utanför upptagningsområdena för de statliga skolorna, utgör en mindre del av utbildningssektorn i landet så är den mycket viktig. Av alla barn som går byskolor i Afghanistan går inte mindre än 25 procent i skolor stödda av SAK.

Som enda organisation i landet tillhandahöll SAK förberedande utbildning för barn med funktionsnedsättning i syfte att göra det möjligt för dem att därefter gå i vanliga skolor. Utbildningen omfattar bland annat braille, teckenspråk, sociala färdigheter och aktiviteter som stärker självförtroendet. En effekt av den förberedande utbildningen är att fler barn med funktionsnedsättning får sin rätt till skolgång tillgodosedd.

Effekt 2 | Mer effektiv undervisning och utbildning av god kvalitet

Andelen elever som uppnådde godkända betyg i årskurserna 4, 6 och 9 var hög, 96 procent. Andelen godkända är en viktig indikator på att effekten "utbildning av god kvalitet" faktiskt nås.

Under 2019 har andelen elever som fortsätter sin skolgång, dvs inte hoppar av eller tas ur skolan, ökat jämfört med föregående år, framför allt bland flickor. Detta tros bland annat bero på rekryteringen av fler kvalificerade kvinnliga lärare. Tillgången till kvinnliga lärare är således en nyckelfråga för att bibehålla kvaliteten och utveckla den vidare.

Att elever stannar i skolan är en viktig indikator på hur framgångsrikt ett utbildningssystem är. Ju högre andel som fortsätter studera och inte hoppar av, desto högre sannolikhet att skolan är inkluderande.

Effekt 3 | Organisationer i lokalsamhället liksom professionella förbund organiserar sig själva i högre utsträckning, är mer representativa och tar sitt ansvar att förespråka och stödja ansvarstagande utbildningsinsatser som svarar mot målgruppernas behov.

SAKs samarbete med byråd, skolråd och lokalsamhället är avgörande för att säkra rättvis och inkluderande utbildning för alla barn. Idag är 69 procent av totalt 686 byskolor knutna till ett fungerande skolråd, vilket är en ökning jämfört med föregående år. Råden förefaller också ha blivit mer stabila och bidrar bättre till skolornas arbete. Detta tros bland annat vara en effekt av konsekvent utbildning av skolråd kring barns rättigheter i allmänhet och rätten till en tillgänglig, rättvis och inkluderande skola i synnerhet.

Effekt 4 | Myndigheter har bättre kapacitet att säkerställa hållbar, inkluderande och effektiv utbildning

Det afganska utbildningsministeriet gjorde under året i samarbete med Unesco och SAK framsteg i arbetet med en ny läroplan för Afghanistan. Samarbetet har bland annat lett till att nya skolböcker för årskurserna 1 till 3 har tagits fram under 2019 och väntas testas i praktiken under 2020.

En annan förutsättning för skolsystemets kvalitet och kapacitet är att det finns kvalificerade lärarutbildare. Ett utfall av SAKs 18 månader långa program Teacher Educators Master Programme (TEMP) var att ytterligare 40 lärare från lärarhögskolor i 20 provinser inledde sina studier och väntas få sina masterexamina i pedagogik och didaktik i mitten på 2020.

7.3 Summering Mål 3: Lokal samhällsutveckling - Människor på landsbygden ska vara en del av sin egen och den lokala utvecklingen, vilket förbättrar försörjningsmöjligheterna och skapar trygghet i svåra situationer.

Effekt 1 | SAKs målgrupper förbättrar sin existerande försörjning och/eller diversifierar sina hushållsinkomster.

Jordbruk och djurhållning sysselsätter över 40 procent av Afghanistans befolkning och står för en fjärdedel av landets BNP. SAKs insatser genom sparlånekassor har stor betydelse då bönder ofta har svårt att få tillgång till finansiering för investeringar eller diversifiering av sina inkomstkällor.

Under 2019 utökades SAKs projekt för lokalt styre och försörjning till distrikten Dara-e-Suf Payeen i Samangan och Goshta i provinsen Nangarhar.

Med denna utökning omfattas nu fler än tusen byar och lokalsamhällen i 5 provinser av SAKs insatser för lokalt styre och försörjning. Över 1,3 miljoner människor (varav nära hälften kvinnor) berörs direkt i arbetet med programmen.

Samtidigt ökas insatserna gradvis för att stärka inkomstmöjligheter, till exempel genom yrkesutbildning kombinerat med bildandet av producentgrupper och startande av sparlånekassor. Nästan 10 000 kvinnor som representerar sina respektive hushåll är medlemmar i sparlånekassor stödda av SAK och en effekt av detta är att de kan förbättra sin försörjning.

Resultaten hittills pekar på att SAKs stöd till yrkesutbildning och rehabilitering för människor med funktionsnedsättningar tydligt bidragit till ökade kontinuerliga inkomster, men också till en märkbar ökning i antalet personer med funktionsnedsättning som deltar i lokalsamhällesdriven utveckling genom byråd.

En undersökning av yrkesutbildningarna visade på en effekt av SAKs arbete: att över 90 procent av respondenterna som fått anställning efter sin utbildning spelade en större roll i sina familjers beslutsfattande. Över 80 procent svarade att familjen och byinvånarna nu i högre grad tror på potentialen och förmågan hos individer med funktionsnedsättning och accepterar dem som individer som har något att bidra med till gemenskapen.

Det är tydligt att SAKs stöd till försörjnings- och kapacitetsutveckling för personer med funktionsnedsättning bidrar positivt till ökat fysiskt, socialt och ekonomiskt kapital.

Effekt 2 | Organisationer i lokalsamhället organiserar sig själva i högre utsträckning, är mer representativa och tar sitt ansvar att förespråka och stödja ansvarstagande utvecklingsinsatser som svarar mot målgruppernas behov.

SAK arbetar utifrån förutsättningen att de lokala samhällena själva ska äga och leda sin ekonomiska och sociala utveckling. Byar och civilsamhälle spelar en nyckelroll inom demokratisk representation genom bland annat byråden, god planering av insatser och för att säkerställa att utvecklingen är jämlik och hållbar.

Effekt 3 | Lokala myndigheter har bättre kapacitet att svara mot målgruppernas krav.

Den afghanska statens modell för lokal utveckling, Citizen's Charter National Priority Programme (CCNP) genomförs av SAK i tre provinser; Wardak, Kunduz och Jawzjan. Genom programmet mobiliseras lokalsamhällen och stöds i val av representanter till byråd, som i sin tur och beslutar om och genomför utvecklingsprojekt utifrån sina egna prioriteringar. SAK bistår med samordning och kapacitetsbyggande vilket har till effekt att myndigheter får bättre förutsättningar att fullgöra sina skyldigheter gentemot lokalsamhällen.

Ett utfall av SAKs arbete under året var att Ministeriet för landsbygdsutveckling ökade sina anslag till lokal utveckling. Det gjorde det utifrån utvecklingsplaner som tagits fram av lokala råd, som i sin tur fått utbildning och stöd av SAK.

7.4 Summering Mål 4: Folkligt och politiskt engagemang - Stärkt folkligt och politiskt engagemang för människorna i Afghanistan.

Effekt 1 | Aktörer i Sverige och Europa har mer kunskap och agerar till stöd för rättigheterna hos befolkningen Afghanistan.

I likhet med den politiska utvecklingen i USA och övriga EU, har nationalism och flyktningmotståndets stärkta ställning i samhället förändrat synen på internationella frågor och bistånd. I denna tid är det därför utmanande att upprätthålla engagemanget för det afghanska folkets rättigheter.

Även om en majoritet av svenskarna är fortsatt positiva till internationellt utvecklingssamarbete, minskar stödet för att använda skattemedel till det. Andelen människor som gjort något för att stödja fattigdomsbekämpningen i världen minskar, liksom andelen människor med förtroende för att biståndet verkligen når fram. Gruppen som är negativt inställda till internationellt bistånd har vuxit.

I Sverige är SAKs medlemsrörelse helt central för arbetet med att sprida kunskap om det afghanska folkets situation, värva medlemmar och bidra till insamlingsarbetet. Ett resultat av betoningen på långsiktigt och konsekvent arbete för det afghanska folkets rättigheter är att SAK har starkt stöd även utanför medlemsorganisationen.

Givet det nuvarande samhällsklimatet hade det inte varit möjligt att upprätthålla offentligt och politiskt stöd för det afghanska folkets rättigheter utan strategisk kommunikation och systematiskt opinionsbildande. Och detta har haft effekt; när SAK ifrågasattes i Expressens artiklar hösten 2019 och senare i en debatt i riksdagen, agerade många till stöd för organisationen och visade att de hade starkt förtroende för SAKs arbete.

Effekt 2 | SAKs ställningstaganden, stödda av målgruppernas röster, bidrar i allt högre utsträckning till givares och beslutfattares beslut att mer effektivt svara på kraven från SAKs målgrupper.

Den svenska regeringens inställning till Afghanistan är oförändrad att döma av dess instruktioner till Sida om den nya strategin för utvecklingssamarbete.

Den andra halvan av 2019 dominerades påverkansarbetet av frågor om respekt för internationell humanitär lag och skydd av civila i Afghanistan. Detta inte minst med anledning av attacken mot en av SAKs vårdcentraler i Wardak. Koordinering mellan påverkansarbete och kommunikationsinsatser visade sig vara effektivt för att öka medvetenheten både vad gäller civilas utsatta situation i landet och kring händelsen i sig och dess följder för de drabbade familjerna. Det finns indikationer på att SAKs högljudda protester efter attacken i Wardak både i Sverige och Afghanistan kan ha bidragit till en faktisk minskning av attacker mot kliniker i Afghanistan.

7.5 Summering Mål 5: Trovärdighet och hållbarhet - SAK ska bli en än mer trovärdig och hållbar organisation där personal och målgrupper arbetar tillsammans för att utföra sitt uppdrag.

Det femte strategiska målet syftar till utveckling och hållbarhet i organisationen själv. Det betyder att effekterna för målgrupperna blir sekundära och främst i form att effektivare arbete för att uppnå samhällsnytta genom mål 1-4.